

שמעתא עמיקתא

האם ניתן לסמוך על קטן שיבדוק פירות מתולעים

א. נאמנות קטן באיסורים דאו' במקום שלא אתחזק איסורא

מבואר **ביבמות** (י"ט) ו**ביטוין** (ד"ה) דעד אחד נאמן באיסורים, ובידו לאסור ולהתיר. וכן פסקו ה**טשו"ע** (י"ד סי' קנ"ט) ו**א** (י"ג) ו**יעי"ש** ו**ברמ"א** ונושא כליו שכתבו כמה חילוקים בה.

ויעויין **ברבי"א** (סי' רמ"ה) שכתב דכל זה נאמר על גדול, אבל קטן אינו נאמן לאסור באיסור תורה וכ"ש באיסור דרבנן, ע"כ. אולם ה**רשב"א** (נ"ח ט"ז) ו**ד"ק** ו**ד"ק** שפצא מחט תחוב בכרס הבהמה יש להחמיר ולאסור על פיו את הבהמה, אם הוא חריף לידע ולכוין בדברים אלו. וכן פסקו ה**שו"ע** (י"ד סי' מ"ח) ו**הרמ"א** (סי' קכ"ג) ו**א**. ופירש ה**ש"ך** (סי' מ"ח) דדוקא בכ"ג נאמן דהוי גילוי מילתא, כמבואר ברשב"א. נמצא דקטן אינו נאמן לאסור ולהתיר (אמ"כ הוי גילוי מילתא דנאמן לאסור).

אלא דשינוי **בסוכה** (ג"ב) "קטן הוידע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות. לשמור את ידיו, אוכלין על ידיו טהרות כו"ו. וכתב **בר"ן** (סוכה כ: ב"ר"ף ד"ה ג"ב) שיש גורסים "יודע לשמור, אוכלים על ידו טהרות", כלומר אוכלים טהרות ע"פ שמירתו, דקטן נאמן להעמיד דבר על חוקתו כשמירת טהרות, ויש ללמוד שסומכין על הקטנים לשמור דברים המותרים, ע"כ. וכן פסק ה**שו"ע** (שם סי' ד). ומבואר לכאורה דקטן נאמן להתיר ולאסור, דלא כמבאר לעיל.

ובאמת כבר עמד בזה ה**רבי"ש** (שם), וכתב ליישב דכיון שבידו לשמור על הטהרות נאמן. ונמצא לפי דבריו דקטן אף בדאו' היכן שבידו לתקן הדבר נאמן. וכן מבואר **בתוס'** (פסחים ד: ד"ה הימנוהו רבנו) אם הוא דבר שאין בו טרחא, ומה שמצינו בש"ס (ד: דקטן נאמן על בדיקת חמץ דהימנוהו רבנן "בדרבנן", לאו דוקא הוא. וכ"כ ה**מ"א** (סי' תל"ז סי"ח) ו**הש"ך** (סי' קכ"ט סי"א) ו**א** ו**אליבה דהרבי"ש**. [ועיין ביד יהודה (סי' ס"ט פ"ה"א סי"ק מב ד"ה כתב הרמ"א) שביאר שיטת הרבי"ש].

אבל ה**ריטב"א** (סוכה שם) תירץ דדוקא היכן דאיכא חזקת איסור אינו נאמן, כגון להעיד על בהמה שהיא כשרה (כי בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת), אבל שמירת הטומאה דלא סתודתא ממש הוא אלא אחזקי טהרות בחזקת טהרה דמעיקרא, ומחמין, ע"כ. ולפי דבריו יוצא דקטן אינו נאמן בדאו' נגד אתחזק אף כשבידו לתקן הדבר. וכן משמע מהר"ן הנ"ל.

ולמעשה דעת ה**ש"ך** (שם) כהרבי"ש דקטן נאמן דאו' בדבר שבידו. אולם ה**שו"ע** (סי' קכ"ט) פסק שקטן אינו נאמן על טבילת כלים. ובגירו ה**ט"ז** (סי' ק"ח) ו**הגר"א** (אות לו) כי טבילת כלי מתכות היא מדאו'. ומבואר שאפי' בדבר שבידו אין הקטן נאמן היכן דאתחזק איסורא [ועי' לקמן בשם הערוה"ש]. וכן מבואר **ברמ"א** (סי' קכ"ג) ו**א**. וכן דעת ה**גר"ז** (י"ד סי' א' אות מ"ב). ועי' **בבב"א** (כ"ל עב אות ט"ז) שהביא שיטה זו בשם יש אומרים. אבל היכן שאין הקטן מעיד נגד אתחזק והדבר בידו נאמן אף בדאו' לכו"ע. כמבואר לעיל בשם ה**ר"ן והשו"ע** (סי' קכ"ז). [ועי' **בניאר הגר"א** בסי' קכ"ז (סי' ק) שנקט דקטן נאמן היכן שהוא בידו אף בדאו'. אולם עיי"ש בסי' ק"כ (אות לו) שמבואר דדוקא באיסורים דרבנן נאמן. ועי' חלק בין היכן שאתחזק אסורא להיכן דלא אתחזק. אלא דעי' עוד **בניאורו** בסי' קצ"ח (על סי' ט) דנקט להדיא דקטן אינו נאמן אף בדרבנן נגד אתחזק. ועי' **בש"ס** (סי' ק"ח) דהתם חשיב בידו ואעפ"כ אינו נאמן, וכן פסק ה**אג"מ** (י"ד סי' ק"ה). וצ"ע. ומי"מ עי' **בש"ס** (שם) שחולק על הגר"א דהתם אינו נאמן כי הוא דין תורה].

ב. נאמנותו קטן כשמסיח לפי תומו

וכן היכן שמסיח לפי תומו נאמנים בדרבנן כמבואר **בש"ס בב"ק** (ק"ד:). וכן **היז יהודה** (סי' ס"ט פ"ה"א סי"ק מב ד"ה ואם הקטן) וכתב דנאמנים אף נגד אתחזק (אבל בדאו' לא נאמנים). [ועיין **בט"ז** (אע"פ סי' י"ח סי"ק ט) שקטן נאמן בפס"א דוקא כשהגיע לעונת הפטירות, אבל בפחות מזה אינו נאמן. ועיין **בשער אפרים** (סי' א"ב) ו**בשב שמעתא** (ש"ס פ"ה"א סי"ק מב ד"ה ודאי בש"ס)].

ג. נאמנותו קטן באיסורים דרבנן

ושינוי **בפסחים** (ד: ה) הכל נאמנים על בדיקת חמץ אפי' קטנים, כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא (דמדאו') בביטול בעלמא סגי ליה), והימנוהו רבנן בדרבנן.

ועיין **בתוס'** (שם ד"ה הימנוהו רבנן) שלא דוקא בדיקת חמץ אלא ה"ה דנאמנים בכל דבר שבידם לעשות. וכן מבואר **ברבי"ש** (שם) דחזיקא שהוא בידו של הקטן נאמן אפילו להוציא דבר מחזקתו להתיר או לאסור (ועי' לעיל דדעתם דאף בדאו' הדין כן).

וכן מוכח מה**תורה"ד** (סי' ר"ח) שבדן דרבנן קטן נאמן אפי' היכא שאתחזק איסורא, שהרי כת' שאין לשלוח קטן להטביל כלים כי טבילת כלים דאורייתא לא מהימנין לקטנים עליה. וכן פסק ה**שו"ע** (סי' קכ"ג) ו**א**. ובגירא ה**ט"ז** (שם) כי טבילת כלים כלא מדאו'. ומשמע דאילו היתה טבילת כלים מדרבנן היו קטנים נאמנים אע"פ שהכלי (לפני טבילתו) בחזקת איסור קא"י. (אלא דלפי דעת ערוה"ש המובאת לקמן דאין כפלי שאינו טבול משום חזקת איסור, יש לדחות. אולם דעת רוב הפוסקים דלא כדבריו).

אלא דעי' **ברמ"א** (סי' קכ"ט) ו**א** שכתב ע"פ ה**ריב"ש** הג"ל דקטן אין לו דין עד אחד, והיכן דאתחזק איסורא אינו נאמן כלל, ומה שנאמן על בדיקת חמץ היינו כי לא אתחזק איסורא.

אלא דלכאורה דבריו צ"ע, שהרי ברבי"ש משמע שאף היכן שאתחזק איסורא נאמן כשהדבר בידו. וכן מוכח מהא דבדיקת חמץ דאתחזק אסורא ומי"מ נאמן. וכן הקשו על הרמ"א ה**ש"ך** (סי' קכ"ג) ו**א** (סי' תל"ז סי"ח).

אולם ה**פמ"ג** (סי' תנ"ח סי"ק ח) וכן להסתפק האם קטן נאמן טבילת כלים שחויבם מדרבנן (כמו כלי זכוכית) והכריע (סי' ס"ט סי"ד סי"ק מ"ב) כהרמ"א דקטן היכא דאתחזק איסורא אף במה שבידו ובדרבנן אינו נאמן. וכתב ליישב (סי' תל"ז א"א סי"ח ד"ה דע) קושיית המ"א הנ"ל, דאפשר דהרמ"א איירי במקום שאין תשמישו בחמץ תדיר וע"כ לא מקרי אתחזק, ע"כ. והביאו ה**פת"ש** (סי' ק"א אות ג'). וכן פסק ה**בן איש חי** (שנה שניה מטות אות ט'). [ועי' **בחק יעקב** (סי' תל"ז סי"א) משי"כ ליישב דעת הרמ"א].

אולם כבר רבו הסוברים כה**ש"ך** ו**הפמ"ג**, הלא המה ה**גר"ז** (י"ד סי' א' אות מ"ב). **החכ"א** (כ"ל עב אות ט"ז). ה**רע"א** (י"ד שם) ו**המ"ב** (י"ד שם סי' ט"ז). דקטן נאמן אפילו נגד אתחזק. וכן מסיק **היז יהודה** (סי' ס"ט פ"ה"א סי"ק מב סי"ב) ו**א** (א) שכל שבידו נאמן הקטן להתיר באיסור דרבנן אף דאתחזק איסורא ויש בו טורח גדול. [אלא דעיי"ש דהיינו דוקא במה שעשה בעצמו אבל אינו טאמן להעיד שעשו אחרים אף אם בידו לעשות (עיי"ש ד"ה עוד יש לברר דהא דנאמן הקטן). וכן מבואר **בפמ"ג** (סי' תל"ז) שנאמן כשאומר שהוא עצמו תיקן].

ולפ"ז יוצא לדעת רוב הפוסקים קטן נאמן על מיד דרבנן כשבידו לעשותו, אפילו היכא דאתחזק איסורא. ועל כן נאמן הוא על טבילת כלי זכוכית או כלי חרס מצופים במתכת או זכוכית, שחובת טבילתם הינה מדרבנן (עי' בזה בגליון ר"ח). [ועי' **ערוה"ש** (סי' ק"א אות ג') שיצא לחדש שאף אם נאמר דאינם נאמנים נגד אתחזק איסורא הכא לא מקרי איסור אלא מצוה, ע"כ. ואף למחמירים מותר לשלוח בש"ס וכדו' עיי' קטן ולא חיי' שיתעסק ע"י שליחותו כגור"ז (י"ד סי' א' אות מ"ב) ועוד אכמ"ל]. ועי' עוד בכל זה בגליון רפ"ט.

ד. נאמנותו קטן על של אחרים

עי' **בתוס'** עירובין (ל"א ד"ה כאן) שכתבו דאע"ג דבפסחים (ד: אמרו גבי בדיקת חמץ המניחה יבין דרבנן, היינו בבית שלהם דרמי עלייהו, אבל שליחות איכא למימר דמייאשי, ע"כ. וכן נקט ה**מ"א** (סי' תל"ז סי"ח).

אולם מה**תוס'** פסחים (ד: ד"ה הימנוהו) משמע דבכל גוונא נאמנים. ועיין **בחק יעקב** (סי' תל"ז סי"ח) שכת' שמשמעות האחרונים בס"י תליב' דלא כתוס' בערובין. וכן נקט ה**ש"ך** (שם סי' ט"ז). וכן פסק ה**מ"ב** (סי' כ"ב) ו**באג"מ** (י"ד ח"ב סי' מ"ד ד"ה אבל).

ה. נאמנות של קטן על בדיקת תולעים

מעתה יש לומר דקטן אינו נאמן על בדיקת פירות וירקות שהוחזק אותו מתולעים, דהרי אע"פ שהדבר בידו מ"מ איסור תולעים הוא מה"ית. אמנם כ"ז בירקות חיים, אבל אם עתיד לבשול, כיון שמ"ית אף תולעים סתלים ברוב (אלא שמדרבנן אינם בטלים משום חמץ) נאמן. וכן מבואר חילוק זה **בפת"ל** (סי' ט"ז סי"ט). ואע"פ שבדיקת תולעים כרוכה בטרחא, ומבואר לעיל שבבדיקת חמץ חיי' שיתעצלו, בבדיקת תולעים לית לן בה, כמ"ש **בתורת חטאת** (כ"ל מ"ז אות ט) לענין נאמנות נשים בבדיקת תולעים (שבמקום דאיכא טרחא חיי' שיתעצלו), דמאחר דלא הוחזק איסורא באותו הפר', ועוד יש הרבה צדדים להקל להתיר התולעים (דהרי י"א שאף במחובר אינן נאסרים ועוד), אע"ג דאנו מחמירין סמכינן עליהו, ע"כ. וכן פסקו ה**ט"ז** (סי' ט"ד סי"ד), ה**ש"ך** (סי"ק לה) ועוד. ושו"מ ש"כ"כ **בבית שלמה** (סי' ק"ו הובא בדרכ"ט סי' ט"ז סי"ק ק"ב), (אלא דעיי"ש דאם אתחזק איסורא קצת (וכגון שמצאו קצת תולעים) בעל נפש יחמיר ע"י"ו). [ועי' עוד בגליון קכ"ז שהארנו בס"ד בחדרי החרת חטאת ובענין נאמנות נשים על בדיקת תולעים].

ואף בפירות חיים הקטן נאמן כשחויב בדיקתם מתולעים הוא מחמת מיעוט המצוי, שחויב הבדיקה הינו מדרבנן (עי' **בש"ך** סי' ל"ט סי"ק ח' ועוד), דהרי היכא שהוא בידו של הקטן נאמן באיסורים דרבנן, אפי' להוציא דבר מחזקתו להתיר או לאסר כמבאר לעיל. אלא לדעת הרמ"א (שם) שאם אתחזק איסורא הקטן אינו נאמן ככה"ל ליכא משום אתחזק כמבואר בש"ך (שם סי' קכ"ט), וכן הוא בתורת חטאת הנ"ל. ודו"ק. [ועי' עוד בכל זה בגליון ט"ו]. ומי"מ בענין שהקטן יהיה בר דעת, והוא כבן תשע שנים (עי' **בתורת חטאת** (כ"ל פ"א אות ח), **בש"ך** (סי' קט"ז סי"ב) ו**בבב"א** (כ"ל מ"ז אות ד) והכל לפי הענין.

- מסקנא דדינא -

העולה לדינא דקטן בר דעת נאמן על בדיקת פירות וירקות הנאכלים חיים כשחויב בדיקתם הוא מחמת מיעוט המצוי. וכמו כן נאמן לבדוק פירות וירקות שעתידי לבשול. ומי"מ לבעל נפש יש מקום להחמיר.

הוציאו ס"ת ונתברר דאינו הספר הגלול במקום הנצרך, כיצד ינהגו

שינוי **ביומא** (ס"ח: דכהן גדול קורא ביומ"כ אחרי מות ואך בעשור להודש, וגולל ס"ת ומניחו בחיקו, ובעשור להודש שבוחמש הפקודים קורא על פה. ואמרין **בבב"י** (ע"ג) דאינו גולל וקורא, לפי שאין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד ציבור. ופרש"י כבוד הציבור - שיהו מצפין ודומיין לכך.

וכתב ה**מרדכי** (גיטין ס"ה סי"א) דס"ת שנקרע ג' שיטין, אין קורין באותה הדיעה, אבל בשאר היריעות קורין, והא דאיתא בפ' הנוקיין דס"ת שחסר יריעה אין קורין בו, מסתבר שפצא מושם כבוד הציבור, ומוטב ידחה כבוד הציבור היכא דלא אפשר, וקודם שתדחה תקנת חכמים שנתקן מימי משה לקרות בתורה. וכה"ג אמר במ"ס מגילה אין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור, וימעשין בכל יום שגוללין ביו"ט או ברי"ח שאין שם ס"ת אחר, ע"כ. וכיוצ"ב כתב ה**ריטב"א** [יומא ע"ג].

והביא דבריהם **בב"י** (גיטין קמ"ד) וכתב - והרשב"א כתב בתשובה שאלת ר"ח שחל להיות בשבת שמוציא ב' ס"ת, אם אין להם אלא ס"ת אחד אם מותר לקרות המאורע בחומשין שלנו. תשובה מותר לקרות המאורע בחומש שהרי פרק ג' לו התירו לקרות ע"פ אע"פ שדברים שכתב א' אתה רשאי לאומרם ע"פ, ואסרו לגלול מפני כבוד הציבור, וכ"ש כאן שקורין בכתב שאין גוללין, ע"כ. והעולם לא נהגו אלא כסבירא ראשונה. עכ"ל הב"י.

וכן פסק לדינא **בשו"ע** (קמ"ד ס"ג) - אין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור. ואם אין להם אלא ס"ת אחד והם צריכים לקרות ב' עניינים, גוללין וידחה כבוד הציבור.

והנה ביומא התם (ע"ג) בטר דאמרין דאין גוללין ס"ת לפי שאין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור. מקשינן גייתא אחרינא ונקרי, ותרצין משום פגמו של ראשון.

ו**פרש"י** מפני פגמו - שלא יאמרו חסר הוא. וכן פסק לדינא **בשו"ע** (שם סי"ז) - אין קורין לאדם אחד בשני ס"ת מפני פגמו של ראשון.

והשנו' יש לעיין בהב"ש שהוציאו ספר אחד, וקודם שקראו בו האם על ליבם שם זה הספר הגלול במקום הנצרך, כיצד ינהגו. האם עדיף שיהלליהו קצת שהרי אין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור. או איכא למיחש משום פגמו של ראשון, ועדיף טפי לגללוהו בציבור ויפגמו בכבודו מאשר יפגמו בכבוד הס"ת.

ובמהלכה ברה"ב (ש"ס קמ"ד סי"א) [אין במ"א בזה ב' דעות ולא שחריע ביניהם, וז"ל - הוציא ס"ת שאינו פתוח בסדר היום, ועודנו עומד חוץ לארון נוכחי, אין להתירו לארון להוציא הס"ת שנגלל ונכון לקרות בו, משום פגם הס"ת, ויגלו זה שבהוץ ויכנהו לקרות בו. הרב שצ"ח נאמ"א סי' י"א]. ומעלת הרב הכולל ואין ערכו מי ימלא כמהר"ר יעקב בן נאיים גר"ו בתשובותיו הנדפסות מהדש ויהיו נקראים זרע יעקב (סי' א) דעתו נוטה דאין כאן פגם ולא יגללו בציבור ע"ש. עכ"ל המחז"ב.

אולם בספרו לודו אמת [קו"א י"ב סי' א] כתב - אם הוציאו ס"ת מההיכל ובהיותו חוץ להיכל ביד הנושא להוליכו לתיבה נוכח שאין זה מן המוכן והוציאו בטעות, ויש ס"ת אחר מוכן ופתוח בסדר היום שבהוץ ביחול, והמוציא ס"ת החליף, מאי דהוה יהוה ויגללו זה ויכנהו לקרות בו. ויש מי שכתב דאין באק פגם אם "יתירוהו ויקחו המוכן ולא יגללו בציבור. ועי' מחז"ב סי' קמ"ז. עכ"ל. ונ"ל שנוטה יותר לדעת השמש צדקה דיקראו בספר שהוציאו ויגללוהו למקום שנצרך ולא תחליפוהו.

וכיוצ"ב בשאל ה**גר"א וזנב"ל זצ"ל** (שלמת חיים הגד"מ - הל' תפלת שהר"ת סי' קמ"ט) שבזב"ד אשר הוציאו ס"ת לקריאה וכשתנתנו ליד החזן הרגיש במשמשו שיצטרכו הרבה לגלול עד שיגיעו לסדר היום, אי שפיר דהחזירו לארון ולקח ס"ת אחר. והשיב דנראה פשוט דיש לחוש בזה לפגם הראשון דחמיר טובא. **ובאג"מ** (נא"א ח"ב סי' ל"ג) נמי בשאל בזה. והשיב כדכיון דאיכא ב' שיטות בזה, ויש טעם נכון לכל אחת מהשיטות, דעביד כמר עביד דדעביד כמר עביד. ואם הקהל אינם מקפידים על כבודם וטרחמם, ודאי אין להתיר ס"ת, ורוב הקהלות אינן מקפידין בזמננו במקומותינו. ואם הורה א' להחזיר ויש לחוש למה' ולביונו, היו כמר מקפידים ורשאין להחזיר.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

חמשה עשר בשבט (א)

אצילות פירות בט"ז בשבט - "ונוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות". (מגן אברהם סי' קלא סי"ק טז)

ענין אצילות הפירות - לחודות לחק"ה על מוטב - "... למדנו כי המנהג להרבות במיני פירות האילנות הוא כבדי שנברך על הפירות לפניהם ולאחריהם, ונביע בזה חודשנו לאל הטוב על אשר נתן לנו את הפירות להחט מן וזן ומפרנס אותנו בכל עת ובכל שעה. ולפי שביזום זה הוא ראש השנה לאילנות לכן בזה היום ראוי לברך על פירות האילנות ולהודות לה' על שהוא נתן לנו את פני האדמה ומשיבענו מטובה, כדי להראות שאנו מכירים בטובות שישוה עושה עמנו ומשביחם אחריו על כן.

ענין נתינת החודאית על הפירות הוא כענין שמיענו בהבאת ביטורים... וכמו שכתב בספר החינוך בענין הבאת הביטורים (שיצא ע"פ) מצוה שמרשי המעצה על כתי העלות דבר הישם יתברך על ראש שמחתנו, ונוכח נודע כי מאת ברוך הוא יגיע לנו כל הברכות בעולם, על כן נעשיתו להביא למשתר ביתו ואשתו הפרי המתבשל באילנותו, ומתוך הזכירה וקבלת מלכותו יהודאית לפניו כי הפירות יותר כל הטובה מאת יבואו, נתיח ראוים לברכה ויתברכו פירותיו..." (נטיע נגריאל, פורים ע"ג טז)

נעדר ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

